

Motivering:

Bruksmiljö anlagd 1682.

Uttryck för riskintresset:

Herrgård med tillhörande ekonomibyggnader, krutmagasin och andra industribyggnader från främst 1800-talet, arbetarbostäder samt lämningar av skyddsmur, krutmöllor och kvarnränna. Stenvalvsbro i fyra spann.

Fördjupning: (Text hämtad från det regionala kulturmiljöprogrammet)

Torsebro ligger vid Helge å i området mellan skogs- och slättbygden norr om Kristianstad. Här grundade Karl XI år 1682 ett krutbruk för att kunna förse svenska krigsmakten och fästningsstäderna Kristianstad och Karlskrona i de nyförvärvade svenska provinserna med krut. Tillgång på vattenkraft var en viktig förutsättning för driften av de många krutkvarnarna. Området kring Helge å var därför väl lämpat. I slutet av 1870-talet ersattes kvarnhjulen av en enda turbin på 75 hästkrafter vid kvarnrännans slut. Brukets verkstäder drevs av turbinen via drivlinor, som var upphängda mellan turbinhuset och verkstäderna.

Vid sidan om krutkvarnarna fanns bland annat byggnader avsedda för krutets torkning, korning och lagring, arbetarbostäder, en lantgård för krutets behov och en mjölkvarn vid forsen. För att begränsa verkningarna av eventuella explosioner byggdes fem mäktiga skyddsvallar mellan verkstäderna. Det var ingen riskfri verksamhet som bedrevs vid bruket. Vid ett flertal tillfällen ledde den farliga kruthantering till olyckor. Rörelsen övergick år 1784 i privat ägo. Efterfrågan på svartkrut minskade och ledde till en avveckling av bruket inleddes 1901. Krutbruket lades ned 1923. Omkring 50 år tidigare hade anläggningen försetts med turbin. Hemsjö Kraft AB förvärvade fallrättigheterna vid Torsebro 1907 och två år senare startade elproduktionen i Skånes första vattenkraftverk. Kraftutvinning har således lång kontinuitet på platsen och dess dammar och luckor förstärker miljön, men kraftstationsbyggnaden i Torsebro är riven och ersatt av ett fjärrmanövrerat aggregat.

Bruksområdet, omgivet av parkliknande lövskog med ek och bok, ligger väl skyddat av en hög stenmur och en allé markerar uppfarten. Flera byggnader är bevarade, som krutmagasin, herrgård, arbetarbostäder, salpeterhus, ekonomibyggnader och skyddsvallarna utmed ån. Herrgården från 1680-talet är en vitputsad tegelbyggnad med två fristående flyglar. Några tiotal meter norr därom finns de putsade eller röda, brådfodrade arbetarbostäderna. Även kvarnrännan är bevarad, liksom stenmur och i träden upphängda krokar för drivlinor och elledningar. Vid den så kallade Krutgatan kvarstår några av krutmagasinen, inrymda i vallar, som är byggda av grus och gråsten. Gavlarna är murade i tegel. Magasinen omgavs ursprungligen av ett flertal verkstadsbyggnader.

Bruksområdet kompletteras i söder av kamrersbostad, vågbod och gråstensmagasin, därav ett från 1690-talet. Bruket hade stor påverkan på kringliggande bygd, inte minst genom salpetersjudningen som pålades bönderna. Den omgivande miljön består av lövskog med främst ek och bok. Krutbruket och kraftverket har tillsammans bidragit till att ett litet samhälle vuxit upp runt Helge å just vid Torsebro. Söder om bruket finns en stenvalvsbron i fyra spann från 1830.